

De positie van de vrouw in het Nederlandse nationaliteitsrecht

Citation for published version (APA):

de Groot, G. R. (1994). De positie van de vrouw in het Nederlandse nationaliteitsrecht. In A. W. Heringa, J. Hes, & L. Lijnzaad (Eds.), *Het Vrouwenverdrag: Een beeld van een verdrag* (pp. 89-106). Maklu.

Document status and date:

Published: 01/01/1994

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

De positie van de vrouw in het Nederlandse nationaliteitsrecht

G.R. de Groot

Artikel 9. 1. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, verlenen vrouwen gelijke rechten als mannen om een nationaliteit te verkrijgen, van nationaliteit te veranderen of deze te behouden. Zij waarborgen in het bijzonder dat noch een huwelijk met een buitenlander, noch een wijziging van nationaliteit van de echtgenoot staande huwelijk, automatisch de nationaliteit van de echtgenote verandert, haar staatloos maakt of haar dwingt de nationaliteit van haar echtgenoot aan te nemen.

2. De Staten die partij zijn bij dit Verdrag, verlenen vrouwen gelijke rechten als mannen wat de nationaliteit van hun kinderen betreft.

1. Inleidende opmerkingen

Artikel 9 IVDV¹ bepaalt, dat de staten die partij zijn bij dit verdrag vrouwen gelijke rechten als mannen verlenen om een nationaliteit te verkrijgen, van nationaliteit te veranderen of deze te behouden. In het bijzonder moet worden gewaarborgd dat noch een huwelijk met een buitenlander, noch een wijziging van nationaliteit van de echtgenoot staande huwelijk, automatisch de nationaliteit van de echtgenote verandert, haar staatloos maakt of haar dwingt de nationaliteit van haar echtgenoot aan te nemen. In een tweede lid bepaalt artikel 9 voorts uitdrukkelijk, dat de verdragspartijen vrouwen gelijke rechten als mannen verlenen wat de nationaliteit van hun kinderen betreft. Hierna zal in paragraaf 2 op de bedoeling van artikel 9 nader worden ingegaan en de inhoud van dit artikel worden afgezet tegen bepalingen uit andere verdragen. Vervolgens zal in paragraaf 3 worden nagegaan, in hoeverre het Nederlandse nationaliteitsrecht voldoet aan het bepaalde in artikel 9 IVDV. Wie trouwens met dit artikel in het achterhoofd de op 1 januari 1985 in werking getreden Rijkswet op het Nederlanderschap² doorleest, komt bij eerste lezing waarschijnlijk tot de conclusie, dat mannen en vrouwen in het Nederlandse nationaliteitsrecht gelijk worden behandeld.³ Dit is niet zo verbazingwek-

1. Trb. 1980, 146, Nederlandse vertaling Trb. 1981, 61; in werking getreden voor het (gehele) Koninkrijk der Nederlanden op 22 augustus 1991.
2. Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 628, zoals gewijzigd door Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 629, in werking getreden op 1 januari 1985 (met uitzondering van hoofdstuk 6, dat op 1 oktober 1986 in werking trad). Deze Rijkswet verving de oude Wet op het Nederlanderschap het ingezetenschap van 12 december 1892, Stb. 268 in zijn geheel.
3. Zo bijvoorbeeld Liesbeth Lijnzaad, Het kussen van een kikker; De werkelijke betekenis van het Vrouwenverdrag, Nemesi 1991, 8.

kend. De door deze Rijkswet gerealiseerde hervorming van het Nederlandse nationaliteitsrecht was blijkens de preambule van die Rijkswet nodig om de ratificatie van een drietal op het nationaliteitsrecht betrekking hebbende internationale verdragen⁴ mogelijk te maken, alsmede om de gelijke behandeling van mannen en vrouwen ook in het nationaliteitsrecht gestalte te geven. Bij nadere bestudering van het Nederlandse nationaliteitsrecht blijkt het echter toch mogelijk te zijn om ten aanzien van de uitleg en toepassing van een aantal voorschriften uit de Rijkswet op het Nederlanderschap in het perspectief van artikel 9 IVDV een aantal vragen op te werpen en zelfs enige kritische kanttekeningen te maken. Bij de volgende bepalingen zal in het bijzonder worden stilgestaan: artikel 3 lid 3 (verwerving van het Nederlanderschap iure domicili), artikel 4 (verwerving van het Nederlanderschap door erkenning en wettiging) en artikel 8 e.v. (naturalisatie). Het is verleidelijk om in het perspectief van het Vrouwenverdrag tevens aandacht te besteden aan de speciaal op de nationaliteitsrechtelijke positie van vrouwen gerichte overgangsbepaling van artikel 28. Vanwege de hier ter beschikking staande ruimte, alsmede vanwege het extreem technische karakter van de desbetreffende bepaling wordt dat hier echter nagelaten.⁵ Ook aan de overgangsbepaling van artikel 27 lid 2, die interessant is met het oog op artikel 9 lid 2 IVDV zal in deze bijdrage geen aandacht worden besteed.

2. De achtergrond van artikel 9 IVDV

2.1. Internationale regelingen

Lijnzaad⁶ heeft erop gewezen, dat artikel 9 IVDV opmerkelijk stellig is geformuleerd. Waar andere bepalingen van het verdrag stellen, dat verdragspartijen passende maatregelen nemen om bepaalde doelstellingen te bereiken, formuleert het onderhavige artikel heel absoluut 'staten die partij zijn bij dit verdrag, *verlenen* vrouwen (...)'. Deze formulering laat de verdragspartijen weinig ruimte. De vrouw moet in alle opzichten een onafhankelijke nationaliteitsrechtelijke positie krijgen en niet meer slechts voor zover zulks nodig is om apatridie te voorkomen. Bovendien mag bestrijding van bipatridie geen

4. Te weten het te New York tot stand gekomen Verdrag tot beperking van staatloosheid van 30 augustus 1961, het op 6 mei 1963 te Straatsburg gesloten Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit, alsmede de op 13 september 1973 te Bern tot stand gekomen Overeenkomst inzake beperking van het aantal gevallen van staatloosheid.

5. Zie daarover binnenkort ondermeer een afzonderlijk artikel 'Een gediscrimineerde vrouw?', dat vermoedelijk in *Migrantenrecht* 1995 zal verschijnen.

6. Liesbeth Lijnzaad, o.c., *Nemesis* 1991, 8. Zie ook de bijdrage van Alkema en Zaaijer.

alibi meer zijn voor het niet realiseren van gelijke rechten van de vrouw om haar nationaliteit door te geven aan haar kinderen.

Artikel 9 IVDV dient te worden gezien tegen de achtergrond van diverse bepalingen in oudere verdragen, waarin werd gepoogd de nationaliteitsrechtelijke positie van de vrouw te verbeteren. Tot ver in deze eeuw werd de vrouw nationaliteitsrechtelijk als aanhangsel van haar echtgenoot behandeld. Men ging er van uit, dat de leden van een gezin dezelfde nationaliteit zouden moeten bezitten. Dit beginsel is in de literatuur dikwijls aangeduid met 'système unitaire'.⁷ Een illustratie van dit eenheidssysteem vormde de regeling van de Nederlandse nationaliteit in de Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap uit 1892.⁸ Een vrouw volgde de nationaliteit van haar man onder alle omstandigheden. Een buitenlandse vrouw die met een Nederlander in het huwelijk trad verwierf daardoor van rechtswege de Nederlandse nationaliteit (artikel 5 Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap 1892). Een Nederlandse vrouw die met een buitenlander of een staatloze man huwde, verloor haar Nederlanderschap automatisch (artikel 5 en sub 2 Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap 1892). Indien een buitenlander de Nederlandse nationaliteit verwierf, kreeg zijn echtgenote deze hoedanigheid eveneens (artikel 5 Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap 1892). Indien een man zijn Nederlanderschap verloor, deelde zijn echtgenote dit lot ook (artikel 5 en 7 sub 1 Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap 1892). De wet van 1892 was hoofdzakelijk op verwerving van de nationaliteit door afstamming van een Nederlandse man (*ius sanguinis a patre*) gebaseerd. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen kon de nationaliteit worden afgeleid van een Nederlandse moeder. Wettige kinderen verwierven de nationaliteit van hun Nederlandse vader (en diens dus eveneens Nederlandse echtgenote) (artikel 1 sub a en b Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap 1892). Een onwettig kind van een Nederlandse moeder verwierf haar nationaliteit uitsluitend, indien het kind slechts door haar was erkend⁹ (artikel 1 sub c Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap 1892). Als het kind dan later door een buitenlander of een staatloze man werd erkend, verloor het de nationaliteit van zijn moeder (artikel 1 sub a en c Wet op het Nederlanderschap en het ingezetenschap 1892).

7. Deze uitdrukking wordt onder meer gebruikt door Bernard Dutoit, *La nationalité de la femme mariée*, vol. 1, Europa, Genève 1973, *passim*.
8. Stb. 268. In werking getreden op 1 juli 1893. Voor 1893 was de Nederlandse nationaliteit simultaan in twee verschillende wetten geregeld: a) in de artikelen 5-12 Burgerlijk Wetboek (1838) en b) in de wet van 28 juli 1850, Stb. 44.
9. Tot 1948 moest ook de moeder een uit haar geboren onwettig kind erkennen, wilden familierechtelijke betrekkingen tussen haar en het kind tot stand komen. Deze noodzaak tot erkenning had uiteraard ook nationaliteitsrechtelijke consequenties. Zie wet van 10 juli 1947, Stb. H 232, in werking getreden op 1 september 1948.

Een gevolg van een regeling zoals de zoëven beschreven was, dat zelfs als een vrouw voor haar huwelijk het Nederlanderschap bezat, het eenheidssysteem er toe kon leiden, dat zij en haar kinderen staatloos werden, indien de echtgenoot staatloos was, respectievelijk werd. Opgemerkt zij dat de beschreven regeling van de Nederlandse nationaliteit zeker niet uitzonderlijk was. Vele landen kenden zeer vergelijkbare verwervings- en verliesgronden van de nationaliteit.

Het is daarom niet verbazingwekkend, dat reeds in het allereerste multilaterale verdrag met betrekking tot nationaliteitsrechtelijke kwesties getracht werd de scherpe kantjes van het 'système unitaire' te slijpen. In het Haagse Verdrag nopens zekere vragen betreffende wetsconflicten inzake nationaliteit van 12 april 1930¹⁰ kwamen enkele bepalingen voor, die voor de rechtspositie van de vrouw van belang waren:

'Artikel 8. Indien de nationale wet van de vrouw haar hare nationaliteit doet verliezen ingevolge huwelijk met een vreemdeling, zal dit gevolg afhankelijk worden gesteld van het verkrijgen door haar van de nationaliteit van haar echtgenoot.

Artikel 9. Indien de nationale wet van de vrouw haar hare nationaliteit doet verliezen ingevolge verandering van nationaliteit van haar echtgenoot tijdens het huwelijk; zal dit gevolg afhankelijk worden gesteld van het verkrijgen door haar van de nieuwe nationaliteit van haar echtgenoot.

Artikel 10. De naturalisatie van den echtgenoot tijdens het huwelijk zal alleen met de toestemming van de echtgenoot verandering van nationaliteit van deze laatste medebrengen.

Artikel 11. De vrouw, die volgens de wet van haar land haar nationaliteit heeft verloren ingevolge haar huwelijk, verkrijgt na ontbinding van het huwelijk deze nationaliteit alleen terug, indien zij hiertoe het verzoek doet, en in overeenstemming met de wet van dit land. In geval zij haar nationaliteit terug verkrijgt, verliest zij de nationaliteit, die zij ingevolge haar huwelijk had verkregen.'

Nederland ratificeerde dit Haagse Verdrag in 1936 en paste de nationaliteitswetgeving ook op diverse punten aan.¹¹

10. LNTS vol. 179, 89; Nederlandse vertaling in Stb. 1937, 17, 4-54 en Trb. 1967, 73; zie over deze overeenkomst o.a. Dutoit, Europa, 315-319; James Brown Scott, Observations on nationality, New York 1930, 6-91. Vergelijk de Latijns-Amerikaanse overeenkomst van Montevideo van 26 december 1933; over die conventie Bernard Dutoit, *Théorie générale (Sources formelles du droit de la nationalité)*, in: *Jurisclasser Nationalité*, Parijs, losbladig commentaar, 9, 10. Zie ook Jose Gustavo Guerrero, *La codification du droit international: la première conférence*, Paris 1930 en Matthias Lichter, *Die Beschlüsse der Haager Kodifikationskonferenz von 1930 und ihre Berücksichtigung in den nationalen Gesetzgebungen*, StAZ 1956, 281-286.
11. Wet van 21 december 1936, Stb. 209, in werking op 1 juli 1937 met terugwerkende kracht vanaf 1 juli 1893!

Opmerkelijk is evenwel, dat het Koninkrijk ten aanzien van de artikelen 8, 9 en 10 een voorbehoud maakte.¹²

Een andere bepaling, die beoogde een bepaald effect van het eenheidssysteem te corrigeren, was neergelegd in het bij het genoemde Haagse Verdrag behorende protocol betreffende een geval van staatloosheid,¹³ dat ook door Nederland werd geratificeerd. Artikel 1 van dat protocol was relevant voor het doorgeven van het Nederlanderschap van een vrouw aan haar kinderen, zij het onder uitzonderlijke voorwaarden:

'In een Staat, waar de nationaliteit niet wordt toegekend ten gevolge van het enkele feit van geboorte op het grondgebied, zal de persoon, die geboren is uit een moeder, die de nationaliteit van dezen Staat bezit, en uit een vader zonder nationaliteit of van onbekende nationaliteit, de nationaliteit van dit land bezitten.'

Het Verdrag en het Protocol uit 1930 maakten weliswaar een eind aan het koste wat het kost doorvoeren van het eenheidssysteem, maar bij de geciteerde bepalingen ging het niet primair om de verwerkelijking van gelijke behandeling van man en vrouw, maar om het bestrijden van gevallen van staatloosheid. Het op onderdelen acht slaan op de nationaliteit van de vrouw was een middel om het aantal gevallen van staatloosheid te reduceren.

Pas in 1957 werd een Verdrag tot stand gebracht, dat als primaire doelstelling had om de positie van de vrouw in het nationaliteitsrecht te verbeteren. Op 20 februari 1957 kwam te New York het Verdrag inzake de nationaliteit van de gehuwde vrouw tot stand.¹⁴ Dit verdrag beoogde de onafhankelijke nationaliteitsrechtelijke positie van gehuwde vrouwen te garanderen. Een dergelijke onafhankelijke positie werd blijkens de preambule gezien als een uitvloeisel van artikel 15 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, waarin werd vastgesteld, dat 'een ieder recht heeft op een nationaliteit' en dat 'aan niemand willekeurig zijn nationaliteit kan worden ontnomen, noch het recht kan worden ontzegd om van nationaliteit te veranderen'. Het Verdrag schreef voor, dat noch de sluiting, noch de ontbinding van een huwelijk, noch

12. Het desbetreffende voorbehoud is overigens nooit ingetrokken, hoewel de Nederlandse nationaliteitswetgeving reeds zeer lange tijd in overeenstemming met de inhoud van de desbetreffende artikelen is.

13. Eveneens van 12 april 1930, Stb. 1937, 17, blz. 56-59; Nederlandse vertaling Stb. 1937, blz. 70-78; UNTS vol. 179, 115.

14. UNTS vol. 309, 65; Trb. 1965, 218; over deze conventie Marie-Hélène Marescaux, *Nationalité et statut personnel dans les instruments des Nations Unies*, in Michel Verwilghen (ed.), *Nationalité et statut personnel*, Brussel 1984, 57-62. Zie voorts: *Nationality of Married Women*, Report submitted by the Secretary-General, United Nations, Commission on the Status of Women, New York 1950, alsmede *Convention on the nationality of married women, historical backgrounds*, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, New York 1962.

de verandering van nationaliteit door de man staande het huwelijk van rechtswege invloed mocht hebben op de nationaliteit van de vrouw. Indien een man staande huwelijk een bepaalde nationaliteit zou verliezen door verwerping van deze of door vrijwillige verkrijging van een vreemde nationaliteit, zou het mogelijk moeten zijn dat zijn echtgenote deze nationaliteit behield. Toch beschouwde het Verdrag van 1957 eenheid van nationaliteit binnen een gezin op zichzelf wel als wenselijk. Dit bleek uit de bepaling van artikel 3:

‘1. Iedere Verdragsluitende Staat stemt er mede in, dat een vreemdelinge gehuwd met een van zijn onderdanen, de nationaliteit van haar echtgenoot op haar verzoek kan verkrijgen door een bijzondere bevoorrechte naturalisatieprocedure; de verlening van deze nationaliteit kan afhankelijk zijn van voorwaarden, welke worden gesteld in het belang van de nationale veiligheid of de openbare orde;

2. Iedere Verdragsluitende Staat stemt er mede in, dat dit Verdrag niet zodanig mag worden uitgelegd, dat daardoor bestaande wetten of rechtsopvattingen, krachtens welke de met een onderdaan gehuwde vreemdelinge een recht heeft om op haar verzoek de nationaliteit van haar man te verkrijgen, worden aangetast.’

Nederland ratificeerde het Verdrag uit 1957 in het jaar 1963¹⁵ en schiep voor de buitenlandse echtgenotes van Nederlandse mannen de door art. 3 toegelaten mogelijkheid om de Nederlandse nationaliteit door het afleggen van een optieverklaring te verwerven. Over het doorgeven van de nationaliteit van de vrouw aan haar kinderen repte het Verdrag uit 1957 niet.

In het eveneens te New York tot stand gekomen Verdrag tot beperking van staatloosheid van 30 augustus 1961¹⁶ worden enkele beginselen, die reeds in het Verdrag en het Protocol van Den Haag uit 1930 waren neergelegd, herhaald en iets nader uitgewerkt. Een mijlpaal op weg naar de verwerkelijking van de gelijke behandeling der geslachten in het nationaliteitsrecht vormt dat verdrag evenwel niet. Een volgend Verdrag, dat in dit verband niet onvermeld mag blijven, is het op 6 mei 1963 te Straatsburg tot stand gekomen Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit.¹⁷ Over gelijke behandeling van man en vrouw spreekt dat Verdrag in het geheel niet. Doelstelling was uitsluitend gevallen van bipatridie zo mogelijk te vermijden, maar juist die doelstelling heeft de discussie over het mogelijk doorgeven van de nationaliteit van de vrouw aan haar kinderen behoorlijk gecompliceerd. Indien men immers wilde vasthouden aan de principiële transfer van de nationaliteit van de vader op zijn kinderen, zou het

15. Wet van 14 november 1963, Stb. 467, in werking op 1 maart 1964.

16. Trb. 1967, 124; UNTS vol. 989, 175.

17. Trb. 1964, 4; UNTS vol. 634, 221.

scheppen van een gelijke mogelijkheid van het doorgeven van de nationaliteit van de moeder aan haar kinderen vele gevallen van bipatridie veroorzaken.

Op 13 september 1973 kwam te Bern opnieuw een Overeenkomst inzake beperking van het aantal gevallen van staatloosheid tot stand.¹⁸ Ook in deze Overeenkomst werd de nationaliteit van vrouwen gebruikt om gevallen van apatridie te bestrijden, zonder dat de gelijke behandeling van mannen en vrouwen als dusdanig een item van het Verdrag was. Artikel 1 bepaalde:

‘Het kind waarvan de moeder de nationaliteit bezit van een Overeenkomstsluitende Staat, verkrijgt bij geboorte haar nationaliteit ingeval het staatloos geweest zou zijn. Wanneer de afstamming van de moeder evenwel eerst gevolg heeft voor de nationaliteit op de dag waarop deze komt vast te staan, verkrijgt het minderjarig kind op die dag de nationaliteit van zijn moeder.’

Nederland ratificeerde ook dit Verdrag,¹⁹ maar aarzelde kennelijk over een te absolute en onmiddellijke uitvoering van het in artikel 1 neergelegde beginsel. Artikel 2 van hetzelfde Verdrag, stelde namelijk, dat voor de toepassing van artikel 1 het kind van een vader die als vluchteling wordt aangemerkt, beschouwd wordt als niet bezittende diens nationaliteit. Deze bepaling in combinatie met het feit, dat artikel 3 stelt, dat artikel 1 en 2 van toepassing zijn op kinderen die na de inwerkingtreding van het Verdrag in de desbetreffende Verdragstaat zijn geboren of *op dat tijdstip nog minderjarig zijn*, heeft Nederland er toe bewogen om een voorbehoud ten aanzien van artikel 2 te maken. De Nederlandse attitude maakt geen erg royale indruk; wellicht ligt de reden voor het voorbehoud evenwel in voor de praktijk lastige interpretatieproblemen, die bij een toepassing van art. 2 zouden kunnen rijzen.

In dit verband moeten nog enkele aanbevelingen en resoluties van de Raad van Europa worden vermeld. De Raadgevende Vergadering van die Raad nam op 23 april 1959 een aanbeveling (194/1959) aan betreffende de nationaliteit van de kinderen van staatlozen. Punt 1 van die aanbeveling volgde precies in het spoor uitgezet door het Protocol van Den Haag uit 1930:

‘Recommends that the Committee of Ministers: 1. Invite the Member Governments concerned to take the necessary measures so that legitimate children born in their territory of a marriage between a stateless father and a mother who is a national of their country automatically acquire by right the latter’s nationality.’

18. Trb. 1974, 32.

19. Goedkeuring van de voorgenomen ratificatie geschiedde door artikel 3 van de Rijkswet van 19 december 1984, Stb. 627. Het Verdrag trad op 19 mei 1985 in werking.

Opmerkelijk is vervolgens de aarzelende houding die uit het volgende punt van de aanbeveling blijkt:

'2. Suggests that these Governments draft the legal provisions which will be adopted on this matter in such a manner that the said children, if born in a territory other than that of the mother, *do not acquire dual nationality* nor become stateless.'

Op 2 februari 1968 aanvaardde dezelfde Vergadering een aanbeveling (519/1968) betreffende de nationaliteit van de gehuwde vrouw, waarin werd aanbevolen om de ratificatie van het Verdrag van New York van 1957 te bevorderen. Deze aanbeveling werd nog eens herhaald in een aanbeveling (696/1973) van 21 januari 1973 betreffende bepaalde aspecten van de verwerving van nationaliteit. Deze laatste aanbeveling ging echter verder, zoals moge blijken uit de volgende citaten uit het desbetreffende document:

- '8. Considering that nationality problems resulting from mixed marriages, i.e. marriages in which the spouses do not have the same nationality, require an adequate solution, and that legislation could be improved in this respect;
- 9. Considering that problems also arise in respect of the nationality of children born out of mixed marriages;
- 10. Considering that it may be desirable, under certain conditions and to a certain extent, to leave it to husband and wife to determine which of their two nationalities they want to have for themselves and for their children,
- 11. Recommends that the Committee of Ministers: (...) d. instruct the European Committee on Legal Co-operation (CCJ) to study:
 - (i) the possibility of granting to spouses of different nationality the right to decide whether they wish to acquire the nationality of either husband or wife;
 - (ii) the question of the nationality of children born out of mixed marriages and the possibility of drawing up a European convention in this field.'

Op 27 mei 1977 aanvaardde het Comité van Ministers van de Raad van Europa een in dit verband relevante resolutie (77/12) betreffende de nationaliteit van echtgenoten van verschillende nationaliteit, waarin werd aanbevolen om de buitenlandse mannen van vrouwelijke onderdanen voortaan met betrekking tot de mogelijkheid tot verwerving van de nationaliteit van hun echtspartner niet meer anders te behandelen dan de buitenlandse vrouwen van mannelijke onderdanen. Op dezelfde dag werd ook een resolutie (77/13) aangenomen betreffende de nationaliteit van wettige kinderen, waarin ondermeer werd gesteld:

'Recommends to governments of member states:

- 1. to grant their nationality at birth to children born in wedlock if their father or their mother possesses such nationality; (...)
- 2. to insert provisions in their internal legislation for the purpose of avoiding dual nationality resulting either directly or indirectly from descent or resulting from the place of birth.'

Uit het bepaalde sub 2 blijkt nog steeds de spanning tussen de wens de gelijke behandeling van mannen en vrouwen ook op dit gebied van het recht te realiseren en de tegelijkertijd nog - kennelijk op gelijk niveau - gekoesterde wens bipatridie zo mogelijk te voorkomen.

Binnen de Raad van Europa blijkt pas uit het op 7 december 1993 tot stand gekomen Tweede Protocol ter wijziging van het op 6 mei 1963 te Straatsburg tot stand gekomen Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit, dat de realisering van gelijke behandeling van mannen en vrouwen prioriteit heeft boven de bestrijding van de bipatridie. Het vermelde - nog niet in werking getreden protocol - laat immers toe om zonder verlies van de oorspronkelijke nationaliteit de nationaliteit van een echtgenoot of echtgenote te verwerven of de nationaliteit van een ouder, wiens nationaliteit men niet bezit. Duidelijk is, dat deze consequenties van de gelijke behandeling der geslachten een nagel in de doodskist van het Verdrag van 1963 is.

2.2. Nederlandse verdragsverplichtingen

In de Nederlandse literatuur is met betrekking tot artikel 9 IVDV de vraag opgeworpen, hoe dat artikel zich verhoudt ten opzichte van het Verdrag van 1957. Levert de bevoorrechte naturalisatie van buitenlandse vrouwen van onderdanen niet een indirecte discriminatie van die vrouwen op, doordat die vrouwen door die bevoorrechting een duwtje in de rug krijgen om maar de nationaliteit van hun man aan te nemen, indien echtgenoten een gemeenschappelijke nationaliteit binnen hun gezin willen bewerkstelligen? De man is immers ten aanzien van het verwerven van de nationaliteit van zijn vrouw niet bevoorrecht. Een pikante discussie over het Verdrag van 1957 ontstond, nadat Nederland het optierecht van de buitenlandse echtgenote van een Nederlander, dat in 1963 ter uitvoering van het Verdrag van 1957 was ingevoerd, had afgeschaft door invoering van een geheel nieuwe nationaliteitswet waarin van een dergelijk optierecht geen sprake was. Jessurun d'Oliveira²⁰ betoogde destijds, dat het optierecht echter niet kon worden afgeschaft, omdat dit gebaseerd was op artikel 3 lid 2 van het nog steeds geldende Verdrag van 1957. Wilde men het optierecht toch afschaffen, dan zou opzegging van het Verdrag van 1957 noodzakelijk zijn.²¹ Zolang een dergelijke opzegging niet

20. H.U. Jessurun d'Oliveira, NJB 1985, 50-53.

21. Vgl. over deze problematiek ook: H.U. Jessurun d'Oliveira, AA 1985, 213; dezelfde, NJB 1986, 1421, 1422; dezelfde, Internationaal recht en vrouwen, deel I, 284-286; Ko Swan Sik/J. van Rijn van Alkemade, Bijdrage 'Pays Bas' in het Répertoire Notarial de droit français (1984), nr. 40 en 52 en Gerard-René de Groot/Matjaz Tratnik, Nationaliteitsrecht, Kluwer Deventer 1986, 93,94. Vgl.

zou zijn geëffectueerd, zou het in 1963 ingevoerde optierecht nog steeds blijven doorbestaan. Over de onderhavige vraag is ook een procedure gevoerd. De Hoge Raad heeft evenwel door - op volstrekt andere gronden - daadwerkelijk belang van verzoekster te ontkennen, zorgvuldig vermeden een antwoord op deze moeilijke vraag te geven.²² Na ampele overwegingen heeft de regering bij Nota van Wijziging d.d. 1 maart 1989 betreffende de ontwerp-goedkeuringswet inzake het Vrouwenverdrag de opzegging van het Verdrag van 1957 voorgesteld. Artikel 2 van de wet van 3 juli 1991 (Stb. 1991, 355) keurde dit voornemen tot opzegging daadwerkelijk goed. De opzegging trad in werking op 16 januari 1993. Na de laatstgenoemde datum is het mogelijk om de Nederlandse nationaliteitswetgeving in het perspectief van artikel 9 IVDV kritisch te bekijken zonder - behalve wellicht nog bij overgangsbepalingen die we hier zoals in de inleiding aangekondigd buiten beschouwing zullen moeten laten - nog rekening te hoeven houden met gevoeligheden uit het verleden. Dat te doen is de doelstelling van de volgende paragraaf.

3. Gelijke behandeling in het geldende Nederlandse nationaliteitsrecht

3.1. Algemeen

Het sinds 1985 geldende Nederlandse nationaliteitsrecht is gebaseerd op een systeem van *ius sanguinis a patre et a matre*. Een kind verwerft de Nederlandse nationaliteit als ten tijde van zijn geboorte de vader of de moeder het Nederlanderschap bezitten. Indien de vader ten tijde van de geboorte van het kind reeds is overleden, is de nationaliteit van de vader ten tijde van diens overlijden maatgevend (artikel 3 lid 1 Rwned 1984). Het is duidelijk, dat deze regeling vele gevallen van bipatrië veroorzaakt, daar het ten eerste denkbaar is, dat het kind van een nationaliteitsrechtelijke gemengd gehuwd echtpaar *iure sanguinis* ook een nationaliteit van de andere ouder afleidt. Anders dan bijvoorbeeld de Belgische wetgever,²³ ondernam de Nederlandse wetgever geen pogingen om de gelijke behandeling van mannen en vrouwen

voorts Gerard-René de Groot, *Staatsangehörigkeitsrecht im Wandel*, Köln 1989, 32.

22. HR 4 maart 1988, NJ 1989, 626, m.n. GRdG. Het verbaast me trouwens, dat de desbetreffende vraag daarna nooit naar aanleiding van in een andere casus de Hoge Raad heeft bereikt. Voor buitenlandse vrouwen die tussen 1 januari 1985 en 16 januari 1993 met een Nederlander zijn gehuwd en die bij Nederlandse autoriteiten hebben geïnformeerd naar het Nederlanderschap, blijft de door Jessurun d'Oliveira aangesneden vraag in hoge mate relevant.
23. Artikel 8 Wetboek van de Belgische Nationaliteit; zie Gerard-René de Groot, *Gelijkheid van man en vrouw in het nationaliteitsrecht*, Preadvies Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking, nr. 25, Deventer 1977, waarin een regeling werd voorgesteld die grote gelijkenis vertoont met de thans in België geldende regeling. Het behoeft geen nader betoog, dat de auteur sindsdien van mening is veranderd.

in het nationaliteitsrecht op een bipatridie mijdende wijze te realiseren. Kennelijk vond de Nederlandse wetgever de realisering van de emancipatie van de vrouw in dit rechtsgebied aanzienlijk belangrijker dan de bestrijding van gevallen van meervoudige nationaliteit. De invoering van de mogelijkheid het Nederlanderschap steeds van de Nederlandse moeder af te leiden had onmiddellijke werking en bood derhalve voor reeds geboren kinderen van een Nederlandse moeder en een niet-Nederlandse vader geen soelaas. Om dat te compenseren werd aan die kinderen een in de tijd beperkt optierecht toegekend, mits de kinderen nog geen 21 jaar oud waren en niet waren gehuwd (geweest). Tot 1 januari 1988 kon door deze kinderen door het (namens hen) afleggen van een optieverklaring het Nederlanderschap worden verworven.²⁴ Met betrekking tot adoptie is de gelijke behandeling der geslachten in artikel 5 Rwned verwerkelijkt. Een kind verwerft het Nederlanderschap door adoptie, indien de adoptievader of de adoptiemoeder het Nederlanderschap bezit op het moment dat het adoptievonnis gezag van gewijsde krijgt, mits het kind nog minderjarig was op het ogenblik dat een rechter in eerste instantie over de adoptie besliste. Het moet wel om een adoptievonnis van een Nederlandse rechter gaan (artikel 5 Rwned).

3.2. De tweede generatie

In 1985 werd getracht om het beginsel van gelijke behandeling van de geslachten ook te verwerkelijken ten aanzien van de verwerving van de Nederlandse nationaliteit door de tweede generatie personen, die geboren worden terwijl hun ouders in Nederland wonen (artikel 3 lid 3 Rwned). Bepaald werd, dat een kind de Nederlandse nationaliteit verwerft, indien ten tijde van zijn geboorte zijn vader of zijn moeder in Nederland woonachtig is, terwijl deze ouder zelf ook is geboren op een moment dat zijn of haar moeder in Nederland woonde. Een overgangsregeling ontbrak, zodat ook ten aanzien van deze bepaling moet worden geconcludeerd, dat ze slechts op toekomstige geboorten betrekking heeft.²⁵ In de procedure die geleid heeft tot HR 20 november 1992, NJ 1993, 284 (m.n. GRdG) werd vervolgens ondermeer de vraag opgeworpen, of de zoëven beschreven regeling niet in strijd is met de gelijke behandeling van mannen en vrouwen, daar mannen worden gediscrimi-

24. Ten aanzien van dit optierecht kunnen vele technisch-kritische opmerkingen worden gemaakt, die echter niet direct met de positie van de vrouw in het nationaliteitsrecht te maken hebben. Verwezen zij derhalve naar Gerard-René de Groot, in: *Personen- en familierecht*, Kluwer Deventer, losbladig commentaar, *Nationaliteitsrecht*, ad art. 27 Rwned.

25. Zie voor tal van technisch-kritische opmerkingen over deze bepaling Gerard-René de Groot, in: *Personen- en familierecht*, Kluwer Deventer, losbladig commentaar, *Nationaliteitsrecht*, ad art. 3 Rwned.

mineerd.²⁶ Relevant zijn voor toepassing van het geparafraseerde lid immers de woonplaatsen van de ouders van een kind, alsmede de woonplaatsen van de grootmoeders. De woonplaatsen van de grootvaders lijken irrelevant te zijn. In de vermelde beschikking heeft de Hoge Raad de interessante vraag, of ook een woonplaats van de grootvader in Nederland voldoende is voor toepassing van de in artikel 3 lid 3 geformuleerde regel echter onbeantwoord gelaten, nu in casu vaststond, dat de relevante grootvader ten tijde van de geboorte van de relevante ouder niet in Nederland woonachtig was. Het komt me echter voor, dat het in de rede ligt om artikel 3 lid 3 RwNed in het perspectief van artikel 26 IVBPR reeds nu dusdanig te lezen, dat zowel de woonplaats van de grootmoeder als die van de grootvader van belang is.

3.3. Onwettige kinderen

Dat mannen en vrouwen in het familierecht en ook in het nationaliteitsrecht niet in alle gevallen geheel gelijk kunnen worden behandeld, blijkt echter uit het volgende. Onwettige kinderen van een Nederlandse moeder verwerven haar Nederlanderschap krachtens het bepaalde in artikel 3 lid 1 RwNed op het moment van de geboorte. Bij onwettige kinderen van een Nederlandse vader is zulks slechts het geval, indien reeds op het moment van de geboorte familierechtelijke betrekkingen tussen de vader en het kind ontstaan. Daarvan is slechts sprake in geval van een prenatale erkenning. In alle andere gevallen ontstaan die familierechtelijke betrekkingen pas op het moment van de erkenning of wettiging. Derhalve bepaalt artikel 4 RwNed dan ook, dat op het moment van erkenning of wettiging door een Nederlandse vader het Nederlanderschap door afstamming van die vader kan worden afgeleid. Recentelijk²⁷ is voorgesteld om artikel 4 uit de Rijkswet op het Nederlanderschap te schrappen. Reden daarvoor is de angst, dat met name het instituut van de erkenning wel eens zou kunnen worden misbruikt om buitenlandse kinderen aan het Nederlanderschap en derhalve aan een recht op verblijf in Nederland te helpen. In plaats van een verwerving van het Nederlanderschap van rechtswege zou in artikel 6 RwNed een regeling moeten worden opgenomen krachtens welke een door een Nederlandse man erkend of gewettigd buitenslands kind pas door het afleggen van een optieverklaring Nederlander zou kunnen worden, nadat het gedurende tenminste drie jaren in het gezin van de vader is opgevoed. Op deze plaats moet allereerst worden gesignaleerd, dat het schrappen van artikel 4 als discriminatie van mannen kan worden beschouwd. Nederlandse vrouwen die met hun kind in familierechtelijke betrekkingen staan transfereren van rechtswege hun Nederlanderschap op hun kinderen, Nederlandse mannen die met hun onwettig geboren kinderen

26. Ik ben mij er uiteraard van bewust, dat het zeer dubieus is, of mannen in casu met succes een beroep op het Vrouwenverdrag zouden kunnen doen.

27. Wetsontwerp 23 029 (R 1461).

familierechtelijke betrekkingen onderhouden geven hun nationaliteit niet automatisch aan deze kinderen door. Over dit voorstel heb ik me reeds op diverse plaatsen opgewonden.²⁸ Hier zij daarom in beginsel volstaan met het opnieuw uitspreken van de vurige hoop, dat het beschreven voorstel nooit het Staatsblad zal halen.

Aan de verwerving van de nationaliteit door erkenning of wettiging door een Nederlandse man zit echter een aspect, dat in de context van deze publikatie aandacht behoeft. Er zijn ouderwetse (lees: discriminatoire) buitenlandse nationaliteitsregelingen, die bepalen dat de aan de moeder ontleende nationaliteit van een onwettig kind vervalt op het ogenblik, dat het kind door erkenning of wettiging door een buitenlander een vreemde nationaliteit verwerft, zolang het nog minderjarig is. Het Oostenrijkse constitutionele gerechtshof heeft enkele jaren geleden een dergelijk geval moeten berechten: een onwettig kind van een Liechtensteinse moeder werd gewettigd door een Oostenrijkse vader. Het verwierf daardoor de Oostenrijkse nationaliteit en verloor de zo mooie en moeilijk te verwerven nationaliteit van Liechtenstein. Het kind - en namens dit de moeder - waren daarover diep bedroefd. Uiteindelijk oordeelde het Oostenrijkse hof, dat een ongeclausuleerde verwerving van de Oostenrijkse nationaliteit vanwege de wettiging door een Oostenrijkse man in strijd met de non-discriminatie van vrouwen is.²⁹ Op het eerste gezicht is dat na het voorgaande betoog een verrassende conclusie. Juist in het perspectief van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen en van wettige en onwettige kinderen is toch een verwerving van de nationaliteit door erkenning en wettiging geboden. Dat is zo, maar een goede nationaliteitsregeling dient ook rekening te houden met het feit, dat niet iedere nationaliteitswet ter wereld zo vooruitstrevend is. Zolang er nationaliteitswetten bestaan, die de aan de moeder ontleende nationaliteit laten vervallen in het geval van verwerving van een vreemde nationaliteit door erkenning of wettiging, dienen nationaliteitsregelingen die deze verwervingsgronden in het licht van de gelijke behandeling invoeren, een ontsnappingsregeling op te nemen, die door de moeder of

28. Gerard-René de Groot, Een wetsontwerp ter wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap, *Migrantenrecht* 1993, p. 93-95; idem, Nationaliteitsrechtelijke actualiteiten, *Tijdschrift voor Antilliaans Recht, Justicia* 1993, p. 201-205; idem, Nationaliteitsverwerving door erkenning, *Migrantenrecht* 1993, p. 224-225; idem, Het wetsontwerp ter wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap: een nota van wijziging, *Migrantenrecht* 1994, p. 25-28.
29. Arrest van 12 juni 1984, officieel gepubliceerd in het Oostenrijkse *Bundesgesetzblatt* Nr. 375/1984; ook afgedrukt als bijlage bij het regeringsontwerp voor de Staatsbürgerschaftsgesetznovelle 1985, 568 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates, XVI Gesetzgebungsperiode, p. 11-13. Daarover Karl W. Edtstadler, *Grundlagen für die Entwicklung in Staatsbürgerschaftsangelegenheiten, Materialsammlung aus Salzburger Sicht, ÖStA* 1985, 92, 93.

het kind kan worden gebruikt, indien deze verlies van de moederlijke nationaliteit willen voorkomen.³⁰

3.4. Naturalisatie

Een gelijke behandeling van mannen en vrouwen met betrekking tot de nationaliteit van hun kinderen kan ook worden signaleerd in geval van naturalisatie van een der ouders. Een minderjarig niet-Nederlands kind van wie de vader of de moeder wordt genaturaliseerd, verwerft eveneens de Nederlandse nationaliteit tenzij in het Koninklijk Besluit betreffende de naturalisatie van de ouder een voorbehoud is gemaakt (artikel 11 RwNed 1984). Zowel het kind - tenminste als het reeds de leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt - als de wettelijke vertegenwoordiger worden in de gelegenheid gesteld hun zienswijze over de medenaturalisatie kenbaar te maken. Recentelijk worden overigens alle kinderen die in het buitenland leven of illegaal in Nederland verblijven standaard uitgesloten van de naturalisatie van een ouder.³¹

Een laatste consequentie van de gelijke behandeling van ouders ten aanzien van de nationaliteit van hun kinderen is, dat een minderjarig kind zijn Nederlandse nationaliteit nooit verliest indien en zolang een van zijn ouders die hoedanigheid nog bezit (artikel 16 RwNed 1984). Indien bijvoorbeeld een ouder in het buitenland wordt genaturaliseerd en het kind in de verwerving van de vreemde nationaliteit deelt, verliest die ouder zijn Nederlanderschap wegens het vrijwillig verwerven van een vreemde nationaliteit (artikel 15 sub a RwNed 1984). Het kind blijft echter Nederlander, indien de andere ouder (ook) nog Nederlander is.

De buitenlandse echtgenoot van een Nederlander verwerft de Nederlandse nationaliteit niet van rechtswege en heeft evenmin een optierecht op deze nationaliteit. Niettemin heeft hij of zij het recht het Nederlanderschap op verlichte voorwaarden door naturalisatie te verwerven. Een dergelijke naturalisatie is mogelijk, indien de desbetreffende buitenlander gedurende een periode van drie jaren met de Nederlander is gehuwd (artikel 8 lid 2 RwNed 1984). Van een buitenlandse echtgenoot wordt niet geëist, dat hij of zij gedurende een periode van vijf jaren voorafgaand aan het naturalisatieverzoek in Nederland woonachtig was (artikel 8 lid sub c). Opmerkelijk is, dat de

30. Zo ook de Oostenrijkse nationaliteitswet sinds 1985. Zie Bundesgesetz van 9 mei 1985, BGBl. 1985, 202, waarover Hans Pfersmann, *Reforme und Probleme im Staatsbürgerschaftsrecht*, ÖJZ 1985, 76, 77; Michael Schwimann, *Österreich: Erneute Änderung des Staatsbürgerschaftsrechts*, StAZ 1986, 110-116.

31. 'Circulaire van de staatssecretaris van justitie' van 31 maart 1992: 'In het vervolg zal in ieder naturalisatiebesluit een algemeen artikel 2 worden opgenomen, luidende: 'Het Nederlanderschap wordt onthouden aan de minderjarige kinderen van de in artikel 1 van dit besluit vermelde personen, aan wie geen verblijf voor onbepaalde tijd in Nederland onderscheidenlijk de Nederlandse Antillen en Aruba is toegestaan.'

voorwaarde van een vijfjarig verblijf in Nederland ook niet wordt gesteld aan een ongehuwde buitenlander, die met een ongehuwde Nederlander in concubinaat leeft. Zo'n concubinaat drie jaar vol te houden is voldoende, maar het moet zich dan wel in Nederland hebben afgespeeld.³²

In verband met naturalisaties verdient het volgende punt aandacht, dat voor vrouwen nadelig kan uitwerken. Indien een buitenlands echtpaar in Nederland woonachtig is, komt het regelmatig voor, dat het besluit de Nederlandse nationaliteit te willen verwerven. Zij worden dan met diverse naturalisatievoorwaarden geconfronteerd, waarvan in dit verband genoemd moeten worden a) de inburgeringseis, waarvan de belangrijkste concretisering de eis van enige beheersing van de Nederlandse taal is en b) de eis van verblijf van - in de regel - vijf jaren in Nederland. Het komt zeer regelmatig voor, dat de man beter, respectievelijk eerder aan deze eisen voldoet dan zijn vrouw. Wat de duur van het verblijf betreft, kan men signaleren dat dikwijls eerst de man als migrant-werker naar Nederland is gekomen en zijn vrouw pas na enige tijd in het kader van gezinshereniging naar ons land is gegaan. Ten aanzien van het leren van de Nederlandse taal blijkt de man door werk buitenshuis dikwijls veel vaker met Neerlandophone wezens in aanraking te komen dan zijn echtgenote. Vele migranten zijn immers afkomstig uit culturen, waarin de vrouw vooral een rol thuis vervult. Bij de totstandkoming van de Rijkswet op het Nederlanderschap in 1984 is aan het feit, dat mannen soms minder moeite zullen hebben met de naturalisatievoorwaarden dan hun echtgenotes aandacht besteed. Naar aanleiding van de inburgeringseis in het wetsontwerp merkte H.U. Jessurun d'Oliveira³³ op: 'Het lijkt me niet uitgesloten dat deze indicatoren als indirecte discriminatie zullen uitwerken voor vrouwen uit met name islamitische minderheden, die immers minder gelegenheid hebben om deze vaardigheden te oefenen dan hun mannen.' De Memorie van Antwoord (p. 25) stelde over die inburgeringseis: 'De inburgeringseis geldt in beginsel voor beide echtgenoten. Deze eis is tot heden niet gesteld aan de vrouw, omdat zij, huwend met een Nederlander (bij voorbeeld een genaturaliseerde) zonder enige voorwaarde het Nederlanderschap kan verkrijgen, namelijk door het doen van een kennisgeving. In de toekomst kan dit argument niet meer gelden. Niettemin lijkt soepele hantering van die eis aangewezen, wanneer de andere partner wel aan de eis voldoet. Ook in de Nota naar aanleiding van het Eindverslag (p. 13) wordt nog weer onderstreept, dat wanneer van een echtpaar dat naturalisatie vraagt de één duidelijk ingeburgerd is, terwijl dit van de ander niet kan worden gezegd, een soepele hantering van het begrip inburgering verantwoord is: 'De inburgering van de een zal toch de ander niet

32. De bepaling heeft trouwens zowel betrekking op hetero- als op homoseksuele/lesbische relaties.

33. NJB 1983, 1302.

onberoerd laten. Deze zal daaraan deel hebben, ook een duidelijk gebleken wil tot inburgering is daarvan reeds een begin.'

Het is van belang deze opmerkingen in het achterhoofd te houden, indien men de recente uiteenzettingen over de mogelijkheid een soort taalexamen voor naturalisandi in te voeren leest.

In de Nota naar aanleiding van het Eindverslag op wetsontwerp 23 029 (R 1461) staan namelijk enkele alinea's, die betrekking hebben op de door artikel 8 vereiste inburgering van naturalisandi, die reeds de aandacht van de landelijke pers hebben getrokken.³⁴ Het is op zijn plaats de desbetreffende passages hier letterlijk aan te halen:

'De Rijkswet vereist voor de verkrijging van het Nederlanderschap, dat de verzoeker in de Nederlandse samenleving is ingeburgerd. Belangrijk element van inburgering is de kennis van de Nederlandse taal. Over dit aspect zijn door de leden van de fracties van het CDA, de PvdA, het GPV en van GroenLinks vragen gesteld. Wij wijzen erop dat wij van plan zijn met betrekking tot de taalbeheersing tot een grotere uniformiteit van beoordeling te komen. Daartoe zullen aan de uitvoerende instanties richtlijnen worden gegeven, die een nadere invulling geven van het begrip: "voor het algemeen maatschappelijk verkeer voldoende kennis van de Nederlandse taal". Aan een externe instantie is verzocht de mogelijkheden te onderzoeken om te komen tot een objectieve methode van toetsing. Wij zullen U binnen enkele maanden van de uitkomsten hiervan op de hoogte stellen.

Wij moeten erop wijzen dat het niet in de bedoeling ligt in die richtlijnen aan de taalbeheersing eisen te stellen die de rijkswet niet kent, zoals een absoluut vereiste van schriftelijke beheersing. In het bijzonder het vereiste van schriftelijke taalbeheersing zou tot discriminatie leiden van die personen, die analfabeet zijn of in hun jeugd weinig scholing genoten hebben, ouderen die moeite hebben met het zich eigen maken van een nieuwe taal, en lichamelijke en geestelijk gehandicapten. Gelet op het met het oog op de werkgelegenheid sterk gegroeide aanbod van cursussen achten wij het redelijk op het punt van kennis van de Nederlandse taal duidelijk omschreven eisen te stellen.

De gedachte van de leden van de CDA-fractie om ook enige kennis van de Nederlandse maatschappij- en staatsinrichting te verlangen, lijkt ons nuttig. Wij zullen hieraan gaarne uitwerking geven.'

Diverse onderdelen van de zoëven aangehaalde alinea's vind ik bedenkelijk. Op een andere plaats zullen mijn bezwaren worden gepubliceerd.³⁵ In de context van deze publikatie is het relevant er op te wijzen, dat men kennelijk voornemens is om bij het afnemen van een taaltest en het controleren van kennis van de Nederlandse maatschappij- en staatsinrichting enige clementie in acht te nemen bij analfabeten, slecht geschoolden, ouderen en lichamelijk

34. Zie bijv. Volkskrant d.d. 22 januari 1994, alsmede de brieven geplaatst in diezelfde krant op 25 januari 1994 en 31 januari 1994.

35. Migrantenrecht 1994.

en geestelijk gehandicapten. Het is opmerkelijk, dat vrouwen in dit rijtje niet worden vermeld. Uiteraard zal menige buitenlandse vrouw onder de eerste twee categorieën vallen (zie ook de bijdrage van Van Walsum en Van der Linde). Duidelijk is echter, dat bij het invoeren van een taaltest en een maatschappij- en staatsinrichtingstoets indirecte discriminatie van vrouwen dreigt. Duidelijk is ook, dat de zoëven aangehaalde mooie woorden uit de Memorie van Antwoord en de Nota naar aanleiding van het Eindverslag op de Rijkswet op het Nederlanderschap 1984 reeds na een krappe tien jaren vergeten zijn.

Met betrekking tot de verblijfseis zij het volgende opgemerkt. Direct na de invoering van de Rijkswet op het Nederlanderschap werd gecontroleerd, of de verzoeker tot naturalisatie op het ogenblik van het naturalisatie-KB aan de in de wet gestelde naturalisatievoorwaarden voldeed. Dit was met name gunstig voor buitenlandse vrouwen, die pas enige tijd na hun man naar Nederland waren gekomen. Naturalisatie kon door het echtpaar niet pas worden aangevraagd, op het moment, dat ook de vrouw aan de verblijfsvoorwaarde voldeed; voldoende was dat zij die voorwaarde vervulde op het ogenblik, dat Hare Majesteit Haar handtekening onder het KB plaatste. Deze situatie veranderde grondig sinds de inwerkingtreding van de circulaire van de staatssecretaris van Justitie van 31 maart 1992.³⁶ Volgens deze circulaire is een naturalisatieverzoek niet ontvankelijk, indien op het moment van indienen van het verzoek niet aan ondermeer de verblijfseis is voldaan. Heijs³⁷ heeft erop gewezen, dat dit voor een echtpaar dat naturalisatie wenst, impliceert dat een gezamenlijk verzoek pas kan worden ingediend, indien beiden aan ondermeer de verblijfseis voldoen. Nu zou men kunnen stellen, dat dan eerst de één en dan daarna maar de ander een naturalisatieverzoek moet indienen. Het niet tezamen maar apart indienen van naturalisatieverzoeken heeft echter financiële consequenties. Het voor naturalisatie verschuldigde bedrag (in de regel 500 gulden) hoeft volgens artikel 3 Besluit naturalisatiegelden 1986³⁸ in geval van gelijktijdige naturalisatie van twee met elkaar gehuwden³⁹ namelijk slechts eenmaal worden betaald. Indien zo'n echtpaar het voor naturalisatie verschuldigde bedrag bij ongelijktijdige naturalisatie twee maal moet voldoen, kan zulks nadelig voor vrouwen uitwerken. Het is immers denkbaar, dat reeds genaturaliseerde mannen er niet voor voelen dat

36. Schuurman en Jordens 209, 106-114.

37. Eric J. M. Heijs, De 'ontvankelijkheidstoetsing' bij naturalisatieverzoeken, *Migrantenrecht* 1992, p. 143-146.

38. KB 27 januari 1986, Stb. 1986, 18; laatstelijk gewijzigd bij KB 28 januari 1993, Stb. 1993, 67.

39. Of van ongehuwden die in een duurzame relatie anders dan het huwelijk samenleven.

hun vrouwen slechts luttele jaren na hun eigen naturalisatie ook naturalisatie verzoeken, daar dan opnieuw 500 gulden op tafel moet worden gelegd. Denkbaar is, dat wordt gesteld dat de nationaliteit van het land van verblijf voor vrouwen toch minder belangrijk is en in elk geval geen 500 gulden waard is. Twee oplossingen zijn denkbaar. In de eerste plaats zou men de ontvanke-lijkheidseis ten aanzien van vrouwen van naturalisandi kunnen versoepelen; in de tweede plaats zou men in het Besluit naturalisatiegelden kunnen bepalen, dat voor de naturalisatie van een vrouw geen leges verschuldigd zijn, indien haar echtgenoot reeds eerder door naturalisatie het Nederlanderschap heeft verkregen. Actie is in elk geval geboden. De circulaire van 31 maart 1992 heeft de positie van in ons land levende buitenlandse vrouwen onmiskenbaar verslechterd. In het perspectief van artikel 9 IVDV is zulks op zijn minst bedenkelijk.

4. Tenslotte

Uit het voorgaande is hopelijk duidelijk geworden, dat artikel 9 IVDV ook voor het Nederlandse nationaliteitsrecht consequenties dient te hebben. Weliswaar lijkt er in het Nederlandse nationaliteitsrecht op het eerste gezicht geen enkel vrouwen discriminerend vuiltje aan de lucht te zijn. Zodra men die lucht evenwel gaat filteren, blijkt de zuiverheid ervan minder goed te zijn dan men had verwacht. Artikel 9 IVDV stimuleert ons waakzaam te blijven en tegen alle vervuilingen op te treden.